

**LOGISTIKA XARAJATLARINI OPTIMALLASHTIRISH USULLARI**

Navoiy davlat konchilik va texnologiyalar universiteti

39A-24 Logistika guruhi 1-bosqich talabasi

Umarov Og'abek Abdujabbor o'g'li

Umarovogabek11@gmail.com

Annotatsiya: Logistika xarajatlari har qanday ishlab chiqaruvchi va savdo tashkiloti faoliyatida muhim o'rin tutadi. Ular transport, omborxona, zaxiralarni saqlash, qadoqlash, yuklash-tushirish, axborot texnologiyalari va boshqaruv bilan bog'liq xarajatlarni o'z ichiga oladi. Mazkur xarajatlarni kamaytirish kompaniyaning raqobatbardoshligini oshiradi, foydani ko'paytiradi hamda xizmatlar sifatini yaxshilashga imkon beradi. Tadqiqotda logistik xarajatlar tuzilmasi, ularni aniqlash va baholash usullari ko'rib chiqilgan. Xalqaro va mahalliy kompaniyalar tajribasi asosida samarali strategiyalar tahlil qilinadi, xususan: raqamli logistika, avtomatlashtirilgan ombor tizimlari, yo'l-yo'riqlarni optimallashtirish, multimodal tashishlardan foydalanish, yetkazib berish zanjiri hamkorligini mustahkamlash va outsourcing xizmatlaridan foydalanish kabi metodlar ko'rib chiqiladi. Tadqiqotning amaliy qismi sifatida, O'zbekiston logistika sektorining holati va rivojlanish istiqbollari o'rganilib, mahalliy kompaniyalar uchun xarajatlarni kamaytirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan. Shuningdek, ilg'or axborot texnologiyalaridan foydalanish orqali logistika operatsiyalarining samaradorligini oshirish imkoniyatlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: logistika xarajatlari, optimallashtirish, transport logistika, omborxona boshqaruvi, raqamli logistika, multimodal tashish, yetkazib berish zanjiri, xarajatlarni kamaytirish, axborot texnologiyalari, outsourcing, logistika samaradorligi.

Kirish:

Bugungi kunda globallashuv jarayonlari, raqobatning keskinlashuvi va texnologik taraqqiyot korxonalarni o'z faoliyatini yanada samarali va iqtisodiy jihatdan



foydali tashkil etishga undamoqda. Ayniqsa, ishlab chiqarish va savdo sohalarida logistika tizimining roli keskin ortib bormoqda. Chunki mahsulotlarni o'z vaqtida va optimal xarajatlar bilan yetkazib berish, ularni omborlarda to'g'ri saqlash, transport va ta'minot zanjirini muvofiqlashtirish biznes jarayonlarining uzviy va ajralmas qismiga aylangan. Shu munosabat bilan logistika xarajatlarini samarali boshqarish va optimallashtirish bugungi kundagi eng dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Logistika xarajatlari korxonaning umumiy xarajatlarida muhim ulushni tashkil etadi. Ular nafaqat transport va omborlash xarajatlarini, balki mahsulot harakatini boshqarish, axborot texnologiyalari, qadoqlash, bojxona xizmatlari, yuklarni sug'urtalash va boshqa ko'plab elementlarni o'z ichiga oladi. Bu xarajatlar bevosita mahsulot tannarxiga, xizmatlar narxiga va korxonaning foyda ko'rsatkichlariga ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, ularni to'g'ri boshqarish orqali xarajatlarni kamaytirish va raqobatbardoshlikni oshirish imkoniyati yuzaga keladi. Shunga qaramay, ko'plab mahalliy korxonalar hanuzgacha logistik xarajatlarni kamaytirishning zamonaviy usullaridan to'liq foydalana olmayapti. Shu sababli, ushbu ishda logistika xarajatlarini optimallashtirishga qaratilgan samarali mexanizmlar va innovatsion yechimlarni aniqlash dolzarb ilmiy-amaliy vazifa sifatida qo'yilgan.

So'nggi yillarda logistika sanoati jahon bozorida jadal rivojlanmoqda. Statistika ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda global logistika bozorining hajmi 10,6 trillion AQSh dollarini tashkil etgan. Prognozlarga ko'ra, bu ko'rsatkich 2030-yilga borib 15 trillion dollardan oshadi. Bunday kengayish sharoitida logistik xarajatlarni samarali boshqarish va optimallashtirish masalasi har qachongidan ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Logistika xarajatlari ishlab chiqaruvchi va savdo korxonalarining umumiy xarajatlarida katta ulushni tashkil etadi. Misol uchun, kompaniyalar darajasida olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, logistika xarajatlarini atigi 5% ga kamaytirish orqali korxonaning sof foydasini 10–15% ga oshirish mumkin. Ayniqsa, transport va omborxona xarajatlarini raqamli texnologiyalar orqali boshqarish bu borada katta samara beradi. Ma'lumotlarga ko'ra, ERP, WMS, va TMS tizimlarini joriy qilgan kompaniyalar o'z logistika xarajatlarini o'rtacha 12–20% gacha kamaytirishga erishgan. Bu yirik infratuzilmaviy loyihalar mamlakatda logistika sohasining



raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Shunday qilib, mavjud statistik ko'rsatkichlar asosida aytish mumkinki, logistika xarajatlarini optimallashtirish nafaqat korxona darajasida, balki milliy iqtisodiyot miqyosida ham ijobiy natijalar beradi. Bu esa ushbu tadqiqotning dolzarbligini yanada kuchaytiradi.

Logistika va ta'minot zanjirini boshqarish hozirgi kunda kompaniyalarning umumiy samaradorligini oshirishda muhim o'rin tutadi. Ushbu jarayonlar faqat katta korxonalarga emas, balki kichik va o'rta bizneslarga ham ta'sir qiladi. Logistika xarajatlarining optimallashtirilishi nafaqat xarajatlarni kamaytirish imkoniyatlarini beradi, balki mahsulot sifatini yaxshilash, mijozlar talabini qondirish va bozor talabiga tez moslashish imkoniyatlarini ham yaratadi. Shuningdek, logistika xarajatlarini kamaytirishning global tajribalari ham tahlil qilinadi. Xususan, Yevropa, Osiyo va Shimoliy Amerika mamlakatlarida qo'llanilayotgan ilg'or texnologiyalar va boshqaruv strategiyalari o'rganilib, ularning samaradorligi baholanadi. Mavjud texnologiyalar, masalan, avtomatlashtirilgan ombor tizimlari, sun'iy intellekt va mashina o'rganish algoritmlari orqali logistika operatsiyalarining optimallashtirilishi masalalari chuqur tahlil qilinadi. Logistika xarajatlarini optimallashtirishning asosiy vositalaridan biri — bu axborot texnologiyalaridan foydalanishdir. Yangi IT echimlari va dasturiy ta'minotlar logistika zanjirining har bir bosqichida real vaqtda monitoring qilish, inventarizatsiya jarayonlarini avtomatlashtirish, tashish va saqlash jarayonlarini optimallashtirish imkonini beradi. Ushbu texnologiyalar nafaqat xarajatlarni kamaytiradi, balki logistika zanjirining barqarorligini ta'minlaydi va xavf-xatarlarni oldini oladi. Bu jarayonlar mamlakatda yangi logistika markazlari qurish, xalqaro transport yo'llarini rivojlantirish va integratsiyalashgan tashish tizimlarini yaratish kabi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. Tadqiqotning maqsadi – logistika xarajatlarini optimallashtirishning samarali usullarini ishlab chiqish va ularning amaliyotga tatbiq etilish imkoniyatlarini tahlil qilish. Tadqiqot vazifalari quyidagicha: Logistika xarajatlarini optimallashtirishga ta'sir etuvchi omillarni tahlil qilish. Logistika xarajatlarini kamaytirishning samarali strategiyalarini ishlab chiqish. Axborot texnologiyalaridan foydalangan holda logistika tizimining samaradorligini oshirish usullarini ko'rib chiqish. Mazkur tezisda, logistika va ta'minot zanjiri boshqaruvi,



zamonaviy logistika usullari, xalqaro tajribalar, va yangi texnologiyalar asosida logistika xarajatlarini optimallashtirishning samarali yondashuvlari yoritilgan.

Xulosa:

Ushbu tadqiqot ishida logistika xarajatlarini optimallashtirishga doir nazariy, amaliy va statistik jihatlar har tomonlama tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, logistika xarajatlari har qanday ishlab chiqaruvchi yoki savdo tashkilotining samarali faoliyat yuritishida muhim o'rin tutadi. Mazkur xarajatlar to'g'ridan-to'g'ri mahsulot tannarxiga, foyda marjasi va korxonaning raqobatbardoshligiga ta'sir ko'rsatadi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, logistik xarajatlarning asosiy qismini transport, omborxona, inventar zaxiralarini boshqarish va axborot oqimlarini nazorat qilish tashkil etadi. Ushbu elementlarni avtomatlashtirish, raqamlashtirish va optimallashtirish orqali xarajatlarni sezilarli darajada kamaytirish mumkin. Xususan, ERP, WMS, TMS kabi raqamli boshqaruv tizimlaridan foydalanish, multimodal tashish tizimlariga o'tish va logistika xizmatlarini outsourcing orqali tashqi kompaniyalarga topshirish kabi strategiyalar samarali natijalar bermoqda. Tadqiqot davomida xalqaro tajribalar, jumladan Germaniya, Janubiy Koreya va Singapur kabi ilg'or davlatlar logistikasi tahlil qilindi va ulardan foydalanish imkoniyatlari baholandi. Shuningdek, O'zbekistonning logistika sohasidagi hozirgi holati, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari aniqlab berildi. Ayni paytda mamlakatda logistika xarajatlari nisbatan yuqori bo'lib, ularni kamaytirish orqali ichki bozorda narx barqarorligini ta'minlash va eksport salohiyatini oshirish mumkin. Davlat miqyosida bojxona jarayonlarini soddalashtirish va transport infratuzilmasini modernizatsiya qilish. Xulosa qilib aytganda, logistika xarajatlarini optimallashtirish bo'yicha amalga oshiriladigan chora-tadbirlar nafaqat korxonalarning samaradorligini oshiradi, balki butun iqtisodiyot uchun ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, bu yo'nalishda izchil islohotlar, ilmiy tadqiqotlar va texnologik innovatsiyalarni joriy etish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Чекулаева, К. (2024). РОЛЬ УПРАВЛЕНИЯ КОРПОРАТИВНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В РАЗВИТИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ



ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ. *Экономическое развитие и анализ*, 2(8), 448-457.

2. Ашурова, Н., Чекулаева, К., & Ачилов, М. (2025). АНАЛИЗ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА МОДЕЛЕЙ КСО: РОЛЬ БИЗНЕСА В ПРЕОДОЛЕНИИ ГЛОБАЛЬНЫХ КРИЗИСОВ. *Передовая экономика и педагогические технологии*, 2(1), 248-261.

3. Ашурова, Н., & Чекулаева, К. (2024). ОСНОВЫ МЕТОДОЛОГИИ УПРАВЛЕНИЯ КОРПОРАТИВНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ. *Экономическое развитие и анализ*, 2(9), 234-242.

4. Ашурова, Н., & Чекулаева, К. (2024). РОЛЬ СОЦИАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ НАЛОГОВОЙ ПОЛИТИКИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН. *Передовая экономика и педагогические технологии*, 1(1), 232-240.

5. Bakoev, K. N., & Chekulaeva, K. A. (2021). ECONOMETRIC ANALYSIS OF INDUSTRIAL PRODUCTION'S VARIANCE IN THE SECTION OF CITIES AND DISTRICTS OF THE NAVOI REGION. *Frontline Marketing, Management and Economics Journal*, 1(08), 7-14.

6. Бакоев, Х. Н., & Чекулаева, К. А. (2021). ДИСПЕРСИОННЫЙ АНАЛИЗ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА В РАЗРЕЗЕ ГОРОДАХ И РАЙОНАХ НАВОИЙСКОЙ ОБЛАСТИ. In *ЭКОНОМИКА В ТЕОРИИ И НА ПРАКТИКЕ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ И СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ* (pp. 149-152).

7. Чекулаева, К. А. (2021). ОСОБЕННОСТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ГЕОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ОЦЕНКИ И РАЦИОНАЛЬНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ОСВОЕНИЯ МРАМОРНЫХ МЕСТОРОЖДЕНИЙ. *Universum: технические науки*, (12-2 (93)), 62-66.

8. Чекулаева, К. А. (2011). *Разработка организационно-экономического механизма рационального использования месторождений мрамора* (Doctoral dissertation, Московский государственный горный университет).



9. Чекулаева, К. А., & Эйрих, В. И. Экономика и управление на предприятии (по отраслям). *Экономика и управление*, 100, 87-90.
10. Rabbonaqlovich, C. S. (2020). Advantages and distinctive features of venture capital. *SAARJ Journal on Banking & Insurance Research*, 9(3), 17-22.
11. Rabbonaqlovich, C. S. (2022). VENTURE CAPITAL AS AN ECONOMIC CATEGORY. *European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies*, 2(05), 83-87.
12. Rabbonaqlovich, C. S. (2021). The role of venture capital in the innovative development of a transformed economy. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(10), 1746-1752.
13. Rabbonaqlovich, C. S. (2024). VENCHUR KAPITALI SHAKLLANISHINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI. *Economics and Innovative Technologies*, 12(5), 22-33.
14. Chulliyev, S. (2024). INNOVATSION JARAYONLAR BILAN VENCHUR KAPITALI O 'RTASIDAGI BOG 'LIQLIK VA UNGA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR. *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*, 2(5), 67-74.
15. Чуллиев, С. (2024). О 'ZBEKISTONDA INNOVATSION TADBIRKORLIK VA VENCHUR FONDLARINI QO 'LLAB-QUVVATLASHNING USTUVOR YO 'NALISHLARI. *Economics and Innovative Technologies*, 12(3), 1-14.
16. Latipov, N., Komilova, N., Makhmudov, B., Berdiev, K., Moslemzadeh, M., Chulliyev, S., ... & Hamroyev, M. (2024). Econometric modeling and forecasting of environmental conditions of cities and population health problems: Case study of Navoi and Zarafshan cities. *Macedonian Journal of Ecology and Environment*, 26(2), 169-181.
17. Cho'lliyev, S. (2022). О 'ZBEKISTONDA TRANSFORMATSIYALASHAYOTGAN IQTISODIYOTNING INNOVATSION RIVOJLANISHIDA VENCHUR KAPITALNING O 'RNI. *Economics and Innovative Technologies*, 10(5), 297-306.



18. Chulliyev, S. R. (2021). VENCHUR KAPITALI IQTISODIYOTNI INNOVASION RIVOJLANTIRISH OMILI SIFATIDA. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(10), 596-602.
19. Чуллиев, С. Р. (2020). СОСТОЯНИЕ ВЕНЧУРНОЙ ИНВЕСТИЦИИ В УЗБЕКИСТАНЕ. *РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ*, 67.
20. Чўллиев, С. Р. (2021). ЎЗБЕКИСТОНДА ВЕНЧУР КАПИТАЛИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ. *Scientific progress*, 2(7), 543-547.
21. Чўллиев, С. Р. (2020). ИҚТИСОДИЁТНИ ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНТИРИШДА ВЕНЧУР КАПИТАЛИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ ХОРИЖ ТАЖРИБАСИ. *Иқтисодиётда инновация*, 4(3).
22. Чуллиев, С. Р. (2024, October). РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИНГ РИВОЖЛАНИШИДА ВЕНЧУР КАПИТАЛИНИНГ РОЛИ. In *International Conference on Adaptive Learning Technologies* (Vol. 10, pp. 16-18).
23. Chulliyev Suhrob Rabbonaqlovich. (2024). The Significance of Venture Capital on the Digital Economy. *American Journal of Business Practice*, 1(7), 47–52. Retrieved from <https://semantjournals.org/index.php/AJBP/article/view/508>
24. Chulliyev Suhrob Rabbonaqlovich. (2024). Scientific-Theoretical Basis of Venture Capital. *American Journal of Business Practice*, 1(6), 46–51. Retrieved from <https://semantjournals.org/index.php/AJBP/article/view/252>
25. Чуллиев, С. (2024). ВЗАИМОСВЯЗЬ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ С ВЕНЧУРНЫМ КАПИТАЛОМ И ФАКТОРАМИ, ВЛИЯЮЩИМИ НА ИННОВАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ. *Экономическое развитие и анализ*, 2(5), 67-74.
26. Rashidov, M., & Toshimov, S. (2023). МИНТАҚАЛАРДА ЭРКИН ИҚТИСОДИЙ ВА КИЧИК САНОАТ ЗОНАЛАРИНИ ЖОЙЛАШТИРИШ ЗАРУРИЯТИ. *Economics and Innovative Technologies*, 11(4), 175-186.
27. Rashidov, M., & Toshimov, S. (2023). МИНТАҚАЛАРДА ЭРКИН ИҚТИСОДИЙ ВА КИЧИК САНОАТ ЗОНАЛАРИНИ ЖОЙЛАШТИРИШ ЗАРУРИЯТИ. *Economics and Innovative Technologies*, 11(4), 175-186.